

INGÁZÓ MUNKAVÁLLALÁS

BEVEZETŐ

Tanulmányunkban a határtérségekben kialakuló, határon átnyúló mozgások egy válfajával, az államhatárt átlépő, napi ingázással kívánunk foglalkozni. A jelenségre vonatkoztatott megállapításainkat empirikus adatokkal támasztjuk alá, amelyeket a magyar–szlovák határon szereztünk az elmúlt években. Fő kérdésünk, hogy hol, milyen intenzitással alakul(hat) ki határon átnyúló ingázás, mi segíti elő, mi gátolja a jelenséget, s milyen hatást gyakorol a határtérség gazdaságára és társadalmára. Kutatásaink érdekes módon világítanak rá az államhatár fetisizált szerepére, hiszen a két ország közötti és a hármashatár térségben, a nyugati határ esetében az elmúlt 15-20 év távlatában az eltérő ideológiai-politikai rendszerek elzárt határaitól a teljesen liberalizált schengeni belső határokig az államhatár típusok valamennyi válfaja létezett.

A neoliberális felfogás egyszerűen egy akadálnak látja a határt a munkaerő és a tőke mozgása előtt (*Krakover 1997; Niebuhr–Stiller 2002*). Azonban tapasztalhatjuk azt is, hogy nem egyszerűen az államhatár jelensége az, ami a munkaerő mozgását akadályozza, vagy módosítja annak természetes irányait. Az államhatár csupán egy adminisztratív megjelenítője a nemzetállami rendszerek térbeli érvényesülésének. Napjainkra a határ elválasztó funkciója jelentős mértékben leépült vizsgálati térségünkben. Magyarország, Ausztria és Szlovákia egyaránt a schengeni övezet tagjai, tehát közös határaink fizikai ér-

telemben nem jelentenek akadályt a mozgások előtt. Adminisztratív szempontból ugyan Ausztria állít még korlátokat a szlovák és magyar munkavállalók bizonyos szegmensei előtt, de várható ezek leépülése is, miközben a magyar–szlovák munkaerő-áramlás lényegében szabadnak tekinthető.

Az államhatár nyitása azonban nem általában a mozgások intenzitásának növekedését hozza, hanem a gazdasági szereplők és a lakosság egyes csoportjainak mozgását bizonyos irányokba. A mozgások irányai és intenzitása eltér a nemzetállami területen belüli mozgások irányától és intenzitásától. Tehát a „szabad határ” átlépése előtt is adódhatnak akadályok, ugyanakkor egyes csoportok számára előnyöket is jelenthet a határ másik oldala a hazai területekhez képest (*Hardi 2005*).

Megállapíthatjuk, hogy határtérségeink számára a határok kinyitása egyszerűen a határok/határtérségek funkcióváltását hozta: eddig az elválasztó funkció volt a hangsúlyos, míg jelenleg az eltérő rendszereket összekötő szerep kerül előtérbe annak minden negatív vagy pozitív hozadékaival együtt. Ezek a nemzetállami eltérések – úgy tűnik – hosszabb távon fennmaradnak, így a határtérségek sajátosságai, különleges gazdasági-társadalmi szerepe is.

Tanulmányunk empirikus alapjait két kérdőíves felmérés adja. Az első, amelyet a Tér és Társadalom jelenlegi számának több tanulmánya is felhasznál, egy reprezentatív lakossági felmérés a határ mindkét oldalán. A másikat a Fórum Kisebbségkutató Intézet készí-

tette az MTA RKK NYUTI-val együttműködve. Ez utóbbi felmérés keretében 500 szlovákiai munkavállalót kérdeztünk meg, akik Magyarországra ingáznak.

A szlovákiai munkavállalók magyarországi alkalmazása az EU-csatlakozás előtt is létezett, már az 1990-es évek végétől sokan jártak át a határhoz közeli munkahelyekre. Ezt elősegítette a két állam megállapodása, a közös nyelv és kultúra, s a határhoz közeli szlovák járások magas munkanélkülisége. A csatlakozás utáni időben talán a leggyorsabban növekvő, legintenzívebb határon átnyúló folyamattá vált az országban, így komoly figyelmet is keltett. 2004–2005-ben az ingázók számát 30 ezer körülire becsültük. Napjainkra a kép részben megváltozott: Szlovákia gyors gazdasági növekedésének köszönhetően a bérek kezdenek kiegyenlítődni, sőt egyes ágazatokban és az árfolyamhatásoknak, az alacsonyabb adóelvonásnak köszönhetően szlovák oldalon néhol még magasabbak is. (Igaz, tapasztalataink szerint az alacsonyabb kvalifikált tevékenységek esetében Magyarországon magasabbak a bérek – elsősorban a magasabb minimálbérnek köszönhetően, miközben az alacsony minimálbér és az egykulcsos adórendszer következtében Szlovákiában nagyobbak a bérek közötti különbségek regionálisan és beosztástól, munkahelytől függően.)

Ugyanakkor a legutóbbi években új jelenségekre is felfigyelhettünk: Pozsony agglomerációját kiterjesztette Magyarországra és Ausztriára; sok pozsonyi család vásárolt ingatlant, s költözött a közeli, de szomszédos országban lévő településekre. Ők is lényegében a határon át ingázók számát gyarapítják, mivel munkahelyüket, iskolájukat természetesen megtartották a szlovák fővárosban. A határ keleti részén pedig megindult a magyarországi szakemberek ingázása szlovákiai munkahelyekre. Ez ugyan még kisebb volumenű, mint a dunai szakaszon a Szlovákiából Magyarországra áramlóké, de vélhetően növekvő jelenséggel van dolgunk.

AZ ÁLLAMHATÁR ÉS A MUNKAVÁLLALÁS

A határon átnyúló ingázás sajátosságai

Az ingázó munkavállalás az ipari társadalom egyik alapvető jelensége. A közlekedési lehetőségek javulásával lehetővé vált, hogy a munkahely és a lakóhely térben különváljon egymástól. A munkahelyek térbeli koncentrációjának erősödésével egyre nagyobb lett a jelentősége az ingázó forgalomnak, melynek fő iránya a vidék és város között alakult ki.

Ingázónak nevezhetjük azokat a munkavállalókat, akiknek munkahelye és lakóhelye eltérő településeken található, s mozgásuk napi vagy heti rendszerességgel valósul meg a két pont között. Kutatási eredmények azt mutatják, hogy az ingázó forgalom nagysága függ a megközelítési időtől, s egy-egy munkahelyre ingázók nagy hányada a 60 perces zónán belül mozog. Jellemző, hogy minél nagyobb egy munkahelyeket kínáló központ, annál nagyobb a munkaügyi vonzáskörzete, annál hosszabb lesz az ingázók által az utazással eltöltött átlagos idő. A klasszikus ingázás motivációi között elsősorban a munkahely, mint ingázási cél szerepel, tehát az ingázó saját lakóhelyén nem, vagy csak nagy kompromisszumok árán juthatna munkához. Így szükségszerű, hogy naponta egy másik településre járjon dolgozni.

Az iskolásnak tűnő bevezető szükségességét az indokolja, hogy rávilágítsunk arra, hogy egy államon belüli térben az ingázás irányát és távolságát a térségen belül a munkaerőpiacon tapasztalható kínálat-kereslet és a közlekedési lehetőségek befolyásolják. Ettől eltér egy határ menti térség munkaerőpiacán helyzete. Az államhatár módosítja az ingázás irányára és távolságára ható tényezőket. Ez a módosulás a határ funkcióitól függően különböző mértékű és minőségű lehet. Mik lehetnek ezek a hatások? Két jellegzetes tényező csoportot különböztethetünk meg.

- Térszerkezeti hatások. A határ két oldalán elhelyezkedő területek közötti erős térszerkezeti kapcsolatok az államhatár torzító hatásait csökkentik, s egy térbeli természetes rend helyreállításának irányába hatnak. Ezek: a határokon átnyúló létező vagy potenciális vonzaskörzetek, gazdasági fejlődési tengelyek, fejlett közlekedési vonalak. Ugyanakkor a periférikus területek találkozási, a határ nehéz átjárhatósága, a kevés átvezető közlekedési pálya akadályozhatja a határon átnyúló ingázás megjelenését, fejlődését.
- A határ menti térségek ingázó forgalmára a legtartósabb hatást a térszerkezeti szűkségszerűségeket gyakorolják. Amennyiben a határ valamelyik oldalán gazdaságilag növekvő centrumtérseggel találkozhatunk, akkor annak a további növekedéshez újabb és újabb erőforrásokra van szüksége, beleértve a szabad munkaerőt is. A határ menti centrumtérseggel hamar kimeríti saját erőforrásait, hiszen vonzaskörzete csonka, összehasonlítva egy nem határ menti központtal, s a növekedéséhez szükséges újabb erőforrások biztosítására a határ másik oldala jöhet számításba. A történelmileg kialakult jellemző térszerkezeti irányok és térségek általában a mai államhatároktól függetlenül alakultak ki. Így a gazdaságilag fejlett tengelyek, a foglalkoztató központok potenciális vonzaskörzetei átterjednek az államhatárokon. Így van ez különösen a Kárpát-medencében, ahol a jelentősebb városok nagy része államhatár mellett található, így vonzaskörzete torz, potenciális munkaerőbázisának csak egy részét használhatja ki. A szabad munkaerő-áramlás hozzásegítheti ahhoz, hogy gazdasági potenciáljának megfelelő munkaügyi vonzaskörzetre tegyen szert. Ezt a lehetőséget használják ki a szlovák–magyar határ dunai szakaszának városai (Esztergom, Komárom, Győr), a szlovák oldal foglalkoztató centrumai messzebb találhatók a határ menti településektől, mint a magyarországi városok. Hasonló elv alapján (is) jöhet számításba az osztrák–magyar viszonylatban Bécs mint ingázási központ.
- Hasonlóképpen az ingázásra nézve előnyöket biztosít a határon túlnyúló nemzetiségi szállásterület (mint pl. a magyarság Dél-Szlovákiában), mivel a munkavállalás kulturális, nyelvi akadályai nem állnak fenn.
- A határon átnyúló ingázás mértékére hatással vannak a határtérseggel közlekedési viszonyai. Mint a bevezetőben említettük, az ingázás nagyjából a hatvanperces megközelíthetőségen belül zajlik. Nincs ez másként a határtérsegekben sem. Itt a közlekedési időhöz azonban hozzájárul még a határátlépéshez szükséges időtartam. Fontos szemponttá válik a határátkelők sűrűsége, nyitvatartási ideje, megközelíthetősége. Így a határon átnyúló (elsősorban napi) ingázás kimondottan a határ mentén, vagy a határt átszelő közlekedési tengelyek mentén élők számára adott lehetőség.
- Az eltérő gazdasági rendszerek találkozási olyan térbeli mozgási, ingázási folyamatokat indíthat el, amelyek alapvetően eltérhetnek a „hagyományos”, országon, rendszeren belüli ingázási mozgásoktól. Hatásuk ugyanakkor kevésbé tartós, s gyors változások is bekövetkezhetnek. Az eltérő rendszerek találkozási legkorábban és legszembetűnőbben az árak és bérek különbségében nyilvánul meg, amelyek a munkaerő mozgására a legerősebb hatást gyakorolják. Mindemellett azonban a mozgás irányára hatással vannak más rendszerbeli különbségek is: a munkakörülmények, szociális ellátások különbségei. Fontos szempont lehet, hogy a határ menti térség munkaerőpiacán bizonyos szegmensekben hiány mutatkozik: szaképzettség szerint, életkor szerint stb., így ezeket a hiányokat a másik oldalról tudja csak pótolni a térség. Ez a probléma hatványozottan jelentkezik az osztrák–magyar határtérsegekben: az osztrák oldal szak-

ember elszívó hatása olyan mértékben érvényesül, hogy a magyar régióban több szakmában jelentős munkaerőhiány alakult ki. Érdekes lehetőség, hogy egy osztrák–szlovák–magyar közös regionális munkaügyi stratégia felvázolásával ezt a hiányt a magyar oldal pótolhatná Szlovákiából is. Az adók, járulékok, jogi lehetőségek különbségei szintén erősíthetik a határon átnyúló ingázást. Szlovákiában pl. a munkaerőkölcsönző cégek szabad működése lehetővé teszi, hogy a magyarországi alkalmazó nagyvállalatokkal szerződést kössenek, s mindig a megfelelő létszámú dolgozót ingáztassák Magyarországra. Így a hazai cégek egy-egy nagyobb megrendelés esetén rugalmasabban jutnak több dolgozóhoz, s a végén a leépítésük is „problémamentes”. Mindenesetre ezek a különbségek időlegesen erősebbek lehetnek a térszerkezeti meghatározottságoknál, akár azokkal szemben is hathatnak. Az osztrák–magyar határ esetében a jövedelmi különbségek miatt gyakran a hagyományos városokból (Szombathely, Sopron) ingáznak a munkavállalók a burgenlandi vidéki térségekbe, kisvárosokba.

Mint láttuk tehát, az államhatár menti területek munkaerőpiacára jelentős hatást gyakorolhat az államhatár jelenléte. E két hatás erősítheti, s gyengítheti is egymást. A rendszerbeli különbségek ráerősíthetnek egy térszerkezeti adottság hatására, vagy ki is olthatják azt. Az osztrák–magyar határ menti munkavállalás mozgási irányjaiban egyértelműen a két rendszer közötti eltérés a fő alakító tényező, a földrajzi térszerkezet hatásai csak másodlagosan érvényesülnek, a munkavállalás célterületei elszórta helyezkednek el, kicsi a földrajzi koncentráció. Ezzel szemben a szlovák–magyar határ esetében a térszerkezeti hatások történelmi léptékben meghatározzák az ingázási irányokat, itt az átjárás jellemzően néhány központra koncentrálódik.

A határon átnyúló ingázás és a helyi munkaerőpiac

A határon átnyúló ingázás érdekességét az adja, hogy jogilag egy nemzetközi migráció valószínűleg meg, de zömében lokális körülmények között. A munkaügyi adatgyűjtés általában külföldiek munkavállalására vonatkozik, s hasonlóképpen a munkavállalás szabályozása is. Maga a jelenség azonban eltér a hagyományos „külföldi” munkavállalástól, hiszen a munkavállalók életvitelszerűen a szomszédos államban élnek, míg munkahelyük a másik állam területén van. Ez a szituáció kiemeli ezt a munkavállalói kört a külföldiek közül, hiszen helyzetük sajátos, ami egy sor kérdést vet fel: a napi közlekedés megszervezésétől a közszolgáltatások igénybevételén át az adózásig és a jövedelem átváltásáig számos különleges helyzet merülhet fel.

Az általunk vizsgált jelenséget tehát el kell választanunk az általános, nemzetközi térben jelentkező munkavállalástól, mivel az tipikusan egy határon átnyúló munkaügyi térséget, vonzáskörzetet érint. Tehát egy olyan jelenséggel van dolgunk, amelyet a nemzetállami téren belül már ismerünk, azonban a piac törvényeinek engedve, s a felmerülő lehetőségeket (a határok átjárhatóságát, az intézményi integrációt, s a szomszédos határtérség széles értelemben vett elérhetőségének javulását) kihasználva egyes lokális munkaerőpiaci térségek átnyúlnak a közeli államhatáron, s kapcsolataik egy részét kiépítik annak másik oldalán is.

Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az egyik állam munkaerőpiaci térsége egy az egyben terjed ki a szomszédos határ menti területekre. Az uniós integráció ellenére az általunk vizsgált lokális szinten az állam szabályozó, fiskális stb. funkciója erős. Márpedig az állam (általában) hivatalosan nem tesz kivételt a szomszédos állam polgárai között, pont az állami szintű integrációnak köszönhetően nem alkalmazhat más szabályozást a határ mentén élő külföldiek fogadására, mint a

távolabb élőkére. A „határtalan” világ jelenleg optimista elképzelésnek tűnik, mivel a nemzetközi munkaügyi migráció egy nemzetállami keretből építkező térben valósul meg. A nemzetállami határ kevésbé áteresztő jellegű a munkaerő, mint a tőke vagy a javak előtt (Amin 1996).

Tehát a határon átnyúló munkaerőpiaci térségünk sajátossága, hogy a belföldi mellett olyan kapcsolatokra is kiterjed, amelyek lokális, térségi szintűek, de a nemzetközi kapcsolatok makroszintű szabályai vonatkoznak rá. Ugyanakkor a térségen belül eltérő állami szabályozási, társadalmi, gazdasági, közigazgatási, közszolgáltatási rendszerek találkoznak. Ezek még az uniós integráció ellenére is megtartják különbözőségeiket. Ezek a különbségek előnyöket is jelenthetnek a térség számára (pl. az adórendszer eltérései), de gyengíthetik is a térségen belüli áramlásokat, kapcsolatokat (pl. társadalombiztosítás eltérései, közigazgatás rugalmatlansága).

A nemzetközi migráció és a helyi munkaerőpiaci viszonya többarcú lehet. Egyes esetekben a nemzetközi beáramlást a gazdasági növekedés egyik motorjának tartják, mint pl. az USA esetében a kilencvenes években (Aydemir–Borjas 2006; Shuttleworth 2007), azonban, különösen a képzetlen, s rosszul fizetett tevékenységek kapcsán a bevándorló munkaerő rovására írják a helyi munkaerőpiacok egyensúlyának felborulását, polarizációját. Ezek a tanulmányok azonban zömében a nagyvárosi, világvárosi kategóriákkal foglalkoznak, miközben a külföldi munkaerő gyakran a vidéki térségekben tűnik fel a nehezen betölthető, rosszul fizetett állásokban.

A határtérségen belüli ingázás – tapasztalataink szerint – sokkal inkább igazodik a helyi munkaerőpiac kereslet-kínálati tradícióihoz, mint a nemzetközi migráció általában, így inkább erőforrást, mint a lokális munkaerőpiac egyensúlyát veszélyeztető túlkínálatot jelent. Ők a helyi munkaerőpiac meglévő keresletére építve lépik át a határt, amennyiben nem találnak munkát, vagy megszűnik a mun-

kahelyük, azonnal visszatérnek a másik állam területére, hiszen ott van a lakásuk.

A határon túlra kiterjeszthető ingázási vonzásterület egy település vagy agglomeráció gazdasága számára növekedési lehetőséget teremt, egy másik állam költségén kiképzett munkaerő és tudás felhasználását, miközben a munkaerővel kapcsolatos esetleges problémák (munkanélküliség, szociális problémák) a szomszédos térségben maradnak, mivel a foglalkoztatottak lakhelye ott található. Az ingázó munkavállalók megítélése is más általában, mint a távolról jövő nemzetközi migránsoké, közelebb áll a helyi alkalmazottakéhoz.

A térségi jellegű megközelítés azért is fontos, mert hasonlóan a belföldi kapcsolatokhoz, a határon átnyúló kapcsolatok sem feltétlenül egyirányúak, hanem különböző csoportok (képzettségi szint, szakma stb. szerint) különböző irányba mozoghatnak.

AZ INGÁZÓ MUNKAVÁLLALÁS A SZLOVÁK–MAGYAR HATÁRTÉRSÉGBEN

Az ezredforduló óta az egyik legdinamikusabban fejlődő határon átnyúló mozgás az ingázó munkavállalás. Ennek kapcsán több felmérés is készült, uniós program keretei között megindult a munkaügyi régió definiálása, kutatása (Hárs 2006). Látni kell azonban, hogy a kölcsönös munkavállalás már hagyományosan létezik a térségben. Az ipari fejlettség tengelyei, valamint a nyelvi-kulturális akadályok hiánya miatt már a szocialista időszakban is létezett, de a rendszerváltás körüli időszak gazdasági hanyatlása miatt átmenetileg megszűnt a határon átnyúló kölcsönös munkavállalás. A stagnálás után, 1999 óta gyorsan növekedett a Szlovákiából Magyarországra átjáró munkavállalók száma. A nyugati határtérségben szlovák oldalon magasabb munkanélküliséggel találkozunk, mint Magyarországon, s a határ közelében jelentős ipari központok helyezkednek el (Győr, Komárom, Almásfüzitő–Esztergom–Dorog tengely, Tata-

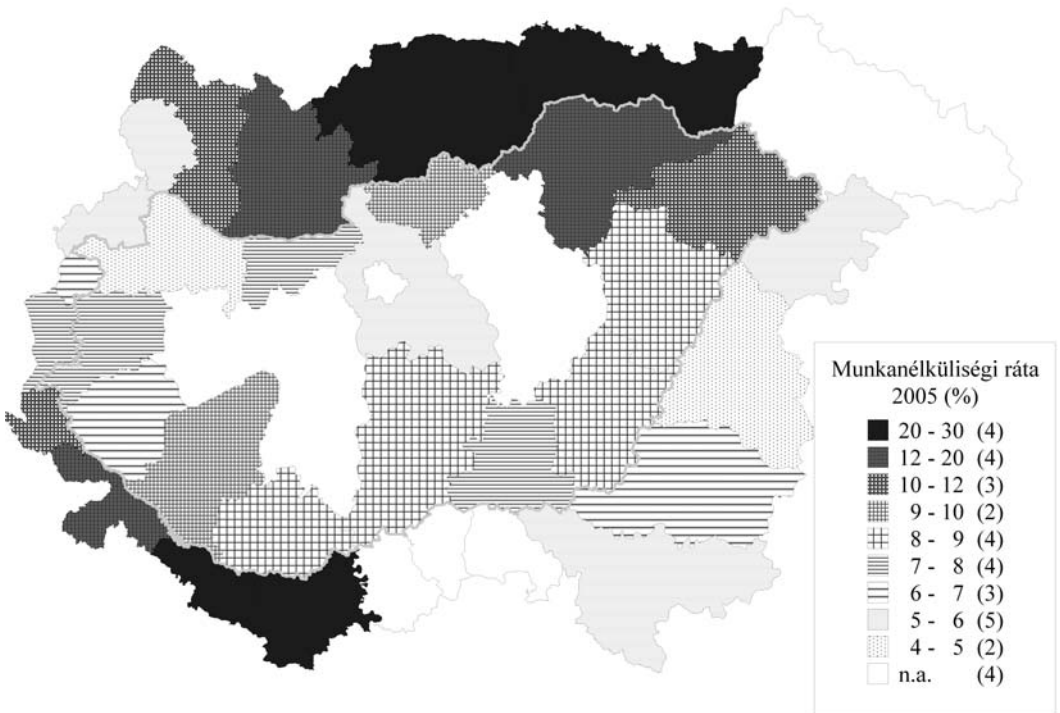
bánya, sőt Mór), amelyek a helyi munkaerő-kapacitást már kimerítették. A rendszeres ingázást megnehezíti ugyanakkor a hidak csekély száma. Mosonmagyaróvár, Győr és Komárom kapcsolatainak jelentős indikátorai voltak a Duna-hidak (s ez a szerep jutott az újjá épített Mária Valéria-hídnak is Esztergomban és környékén). A múlt század hetvenes éveitől jelentős szlovákiai létszámot alkalmazó Almásfüzitő–Lábatlan–Nyergesújfalú térség esetében viszont hajóval oldották meg az ingázást, Esztergomban korábban komppal. Ez a közlekedési forma viszont bizonytalan, nagymértékben függ az időjárástól s az évszakai tényezőktől (jégzajlás, árvizek, kisvizek). 1999-től az ingázás fejlődését a két ország közötti keretegyezmény is segítette, ami lehetővé tette, hogy mind többen vállalhassanak munkát a másik országban (értelemszerűen ez Magyarországot jelentette elsősorban), sőt, az uniós csatlakozás előtti évben olyan bőven szabta meg a kereteket, hogy a gyakorlatban már ekkor megszűnt a korlát az átjárás előtt. 2004 májusa tehát nem érte felkészületlenül a munkaerőpiacot. 2005-ben a Magyarországon munkát vállaló szlovák állampolgárok számát már 30 ezer fő körül becsülték. Pontos számokat mind a mai napig nem ismerünk, mivel a munkavállalás adminisztrációja az uniós csatlakozással megszűnt, a foglalkoztatónak kötelező ugyan bejelenteni a külföldi munkavállalót a munkaügyi szerveknél, azonban ennek elmulasztása különösebb szankcióval nem jár, tehát a bejelentés is bizonytalan. Az uniós csatlakozással mindenképpen ugrásszerűen megnőtt az ingázók száma. Az EU-csatlakozás óta Szlovákia egy nagyon gyors gazdasági fejlődést él át. Ez a tény természetesen kihatással van az ottani munkaerőpiacra is. Így a nyugati szakaszon is csökkenőben van az átjárók száma, valószínűleg egy egészséges szinten stabilizálódni fog, s azok fogják a magyarországi munkahelyeket választani, akik számára a hazai város térbeli előnyt jelent. Ugyanakkor tapasztalható, hogy megindult az ellentétes irányú folyamat is. A hazai munka-

vállalókat szlovák vállalkozások csábítják át a határon. Elsősorban a strukturális problémák megoldására, vagyis a szakemberhiány leküzdésére keresnek Magyarországon szakmunkásokat. Így pl. Komárom-Esztergom megyéből még Nagyszombatba is járnak munkások, akiket az autóipar foglalkoztat. A legutóbbi idők újdonsága, hogy a keleti, lényegesen magasabb munkanélküliséggel küzdő területeken is tapasztalható, hogy szlovákiai vállalkozók Magyarországon keresnek munkaerőt. Nyilván itt is a szakmunka iránti igény dominál, különösen az olyan határ menti, periférikus térségekben, ahonnan a szakmunkásréteg már javarészt elvándorolt. A gazdasági fejlődés mindenképpen érdekes határon átnyúló mozgásokat produkál.

Szlovákiában, a határ nyugati szakaszán, a határhoz közeli járásokban az országos átlag körül mozog a munkanélküliség (10% körüli), illetve azt némileg meghaladja. Térképünkhöz kerületi szintű adatok álltak rendelkezésünkre, de ezek az adatok is kiválóan mutatják a nyugat–kelet lejtőt (1. ábra). Természetesen a kerületeken belül járási szinten, s a járásokon belül is jelentős eltérések lehetnek a munkanélküliség tekintetében. Az Érsekújvári járás esetében például a határhoz közeli területeken a munkanélküliség lényegesen meghaladja az országos átlagot. A keleti szakaszon pedig a határ menti periférikus területek munkaerőpiaci helyzete sokhelyütt tragikusnak mondható. Mindehhez hozzájárul, hogy ezeket a területeket a képzetesebb lakosok elvándorlása is sújtja, így fel kell készülni arra, hogy ezekben a térségekben még a kisebb, megtelepülő vállalkozások számára is csak a határ két oldala közösen tud megfelelő szakemberlétszámot biztosítani. Így ezekben a térségekben a gazdasági fejlődést közvetlenül szolgálhatja a kis, összekötő utak helyreállítása.

A Duna magyar oldalán kedvezőbb a kép a határ teljes hosszában. A nyugati szakaszon magas az ipari foglalkoztatás. A kilencvenes évek elején a korábban itt működő, sok alkalmazottat foglalkoztató üzemek (pl. timföld-

1. Ábra. A határ menti NUTS3 területi egységek munkanélküliségi rátája a Kárpát-medencében

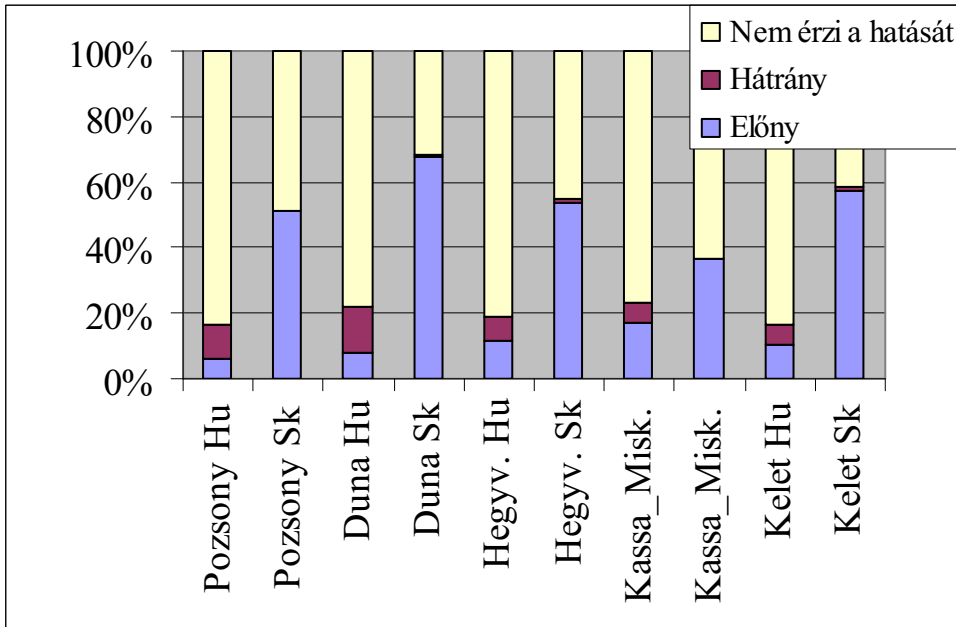
Forrás: Eurostat és nemzeti statisztikai hivatalok (CRO) adatai alapján szerkesztette Hardi Tamás.

gyártás, cementgyártás, műanyagipar) leálltak vagy csökkentették létszámukat, így az országos átlagot meghaladó munkanélküliségi ráták alakultak ki a térségben. Az ezredfordulóra a tendencia megváltozott, Esztergom és a komáromi Ipari Park munkaerő-szükséglete következtében a ráták ismét az országos átlag alatt maradnak. Ezzel szemben keleten hazai viszonylatban magas, de a szlovák oldalénál alacsonyabb a munkanélküliek aránya.

Mindezek fényében érdekes jelenség, hogy a keleti határszakaszon napjainkban megindult a Magyarországról Szlovákiába ingázás. A Kassa környékén alakuló vállalkozások a magas munkanélküliség ellenére keresik a szakképzett munkaerőt, s így a magyar határ menti területeket is célba veszik. A jövőt mutatja a 2. ábra, amely lakossági kérdőívünk eredményeiből született. A lakosok vélemé-

nyét kértük arról, hogy a szomszéd országban történő munkavállalás szempontjából előnyösnek érzik-e a határ mentén elhelyezkedő lakhelyeiket? Érdekesen kiemelkedik a dunai térség, amely a leginkább érintett a határon átnyúló ingázásban (az ingázók mintegy harmada mozog ebben az övezetben). Itt a szlovák oldali válaszadók értékelték magasan a munkavállalás lehetőségét. Még érdekesebb a keleti határszakasz. A hegyvidéki övezetben mindkét oldalon kevés a munkahely, így ott az ingázás lehetőségét viszonylag alacsonyán értékelték, viszont Kassa vonzáskörzetében kiegyenlítődnek a várakozások, a magyar oldali válaszadók is nagyobb arányban érezték előnynek határ menti lakhelyeiket: számítanak a szlovák növekedés által kínált munkahelyekre!

2. Ábra. A szomszédos országhoz való közelség inkább előnyökkel vagy inkább hátrányokkal jár az Ön és családja életében a munkalehetőség tekintetében?

Forrás: Lakossági kérdőívek (2008).

A munkaügyi kapcsolatok története

A kölcsönös munkavállalás története a hetvenes évekre vezethető vissza, amikor már alkalmaztak Pozsonyban, Győrben, Komáromban és Nyergesújfalun a határ másik oldaláról érkezett munkavállalókat. A két állam, Cseh-szlovákia és Magyarország 1985-ben írt alá nemzetközi egyezményt a kölcsönös munkavállalásról „Egyezmény a Magyar Népköztársaság Kormánya, valamint a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Kormánya között a magyar és a csehszlovák állampolgárok határ menti területeken történő kölcsönös foglalkoztatásáról” címmel, amelyet minisztertanácsi rendelettel hirdettek ki. Az egyezmény előírta, hogy évenként határozzák meg a következő évre szóló létszámkeretet. Ebben az időszakban jelentős volt mind a két irányba az ingázás. Mosonmagyaróvár térségével szemben Pozsony helyezkedik el, amely a nyolcvanas években a Csehszlovákián belüli

Szlovák Szocialista Köztársaság székhelyeként jelentős gazdasági-ipari fejlődésen ment keresztül. Így Mosonmagyaróvárról és a környékről számos munkavállaló járt át a pozsonyi üzemekbe, s a jelentős méretű építkezések is magyar segédlettel történtek (a Ligetfalu [Petržalka] városrész építésében, valamint a Duna-híd építésében vettek részt magyar – győri – vállalatok és szakemberek). Győrtől kezdődően viszont általában magyar oldalon jelentkezik a magasabb gazdasági fejlettség és a jelentősebb munkaerőigény. Győrben főleg a textiliparban helyezkedtek el a határ másik oldaláról érkezők.

Arányait tekintve Komárom helyzete kiemelkedő. A kettős város tulajdonképpen egy egységnek tekinthető, melynek történelmi központja (maga a történelmi Komárom) az északi, szlovákiai parton helyezkedik el. A két várost voltaképpen csak a határ, illetve az államhatárt alkotó Duna választja el egymástól. Az egymásrataltság megjelent a kölcsö-

nös munkavállalásban is. Itt mindegyik oldalon dolgoztak a másik ország állampolgárai is. A Komáromi Lengyár 200-250 főt – főleg nőket – alkalmazott Révkomáromból és környékéről, míg Magyarországról elsősorban a Hajógyárba jártak át férfiak dolgozni.

A Komáromtól Almásfüzitőn át Esztergomig húzódó fejlődési tengely jelentős munkaerőfelvétel volt már a nyolcvanas években is. Elsősorban a Timföldgyárban, de a többi üzemben is találtak munkát a határ másik oldaláról érkezők.

INGÁZÓ MUNKAVÁLLALÓK AZ EMPIRIKUS ADATOK TÜKRÉBEN

Arról, hogy a szlovák állampolgárok közül hányan dolgoznak Magyarországon, nincsenek pontos adatok. A becslések 30 ezer személyről szólnak. Ebben a számban benne van a munkavállalóknak mind a négy típusa: 1) a napi ingázók, 2) azok, akik munkavállalásuk ideje alatt Magyarországon laknak, ezért nem naponta, hanem ritkábban járnak haza, 3) a magyarországi telephelyű cégek közvetlen alkalmazásában állók, valamint 4) a szlovákiai telephelyű munkaerő-kölcsönző cégek alkalmazásában állók.

A 30 ezer munkavállaló rétegződését is csak becsülni tudjuk. Területi szempontból vizsgálva kb. kétharmaduk Nyugat-Szlovákia határ menti járásából, a magyarok és szlovákok által vegyesen lakott Dunaszerdahelyi, Komáromi, Érsekújvári és Lévai járásból származik. A fentebb említett négy típust szempontul véve, a rendelkezésünkre álló adatokból arra következtethetünk, hogy ebben a térségben a szlovákiai munkaerő-kölcsönző cégek alkalmazottai vannak enyhe többségben, akik egyben napi ingázók. 2007 decemberében ugyanis a négy leginkább érintett járásból összesen 9780 személy állt magyarországi cég közvetlen alkalmazásában – a

Dunaszerdahelyi járásból 2200, a Komáromi járásból 6000, az Érsekújvári járásból 1200, a Lévai járásból pedig 380 munkavállaló.¹ A többiek, vagyis nagyjából 10 000-10 200 személy szlovákiai munkaerő-kölcsönző cégen keresztül dolgozott Magyarországon. A Közép- és Kelet-Szlovákiában élő kb. 10 ezer munkavállalónak az említett szempontok szerinti megoszlásáról nincsenek számszerű információink, csupán feltételezzük, hogy esetükben is hasonló tendenciák érvényesülnek, mint Nyugat-Szlovákiában.

Esettanulmányunk célcsoportját olyan napi ingázók képezik, akik szintén egy szlovákiai munkaerő-kölcsönző cég alkalmazottai. Pozsonyi bejegyzésű cégről van szó, amely a Lévai járásban fekvő Ipolyságról naponta 300 embert szállít autóbusszokkal Magyarországra. Önkitöltős kérdőívünkkel az összes ingázót megszólítottuk. A visszaérkezett kérdőívekből 195 felelt meg a feldolgozás követelményeinek, bár hozzá kell tennünk, hogy ez a 195 személy sem válaszolt maradéktalanul az összes kérdésre. Értesüléseink szerint azonban még Szlovákiában nem készült ilyen felmérés az ingázó magyarországi munkavállalók körében, így mindenképpen fontosnak tartjuk az amúgy érdekes és tanulságos eredmények közzétételét.

A minta jellemzése

A válaszadók többsége a lévai és a szomszédos Nagykürtösi járásban él (az utóbbi már Közép-Szlovákiához tartozik). Egyharmaduk városi (Ipolyság, Nagykürtös, Léva), kétharmaduk a környékbeli falvak lakója (Ipolynyék, Ipolyvisk, Csáb, Palást, Felsőtúr, Inám, Ipolyszakállos, Rakonca). A válaszadók 71%-át nők, 29%-át férfiak alkották. Átlagéletkoruk 34 év, a legfiatalabb 19, a legidősebb 55 éves. Korcsoportok szerinti megoszlásuk jelzi (3. ábra), hogy az 50. életév egy-

1 Forrás: Eures Danubius konferencia, Dunaszerdahely, 2008. március 14.

fajta határt képez: míg a negyvenesek csaknem egyharmadát alkotják a mintának, addig 50 éven felüli ingázó már csak elvétve akad. A nemek és korcsoportok kombinációjából az derül ki, hogy míg a férfiak között a 18–30 évesek (53%) és a 41–50 évesek (30%) vannak túlsúlyban, s kisebb a 31–40 évesek jelenléte, a nők korcsoportos eloszlása kiegyensúlyozottabb. Külön-külön nagyjából egyharmaduk tartozik az első három korcsoportba, bár közöttük is a legfiatalabbak vannak a legtöbben.

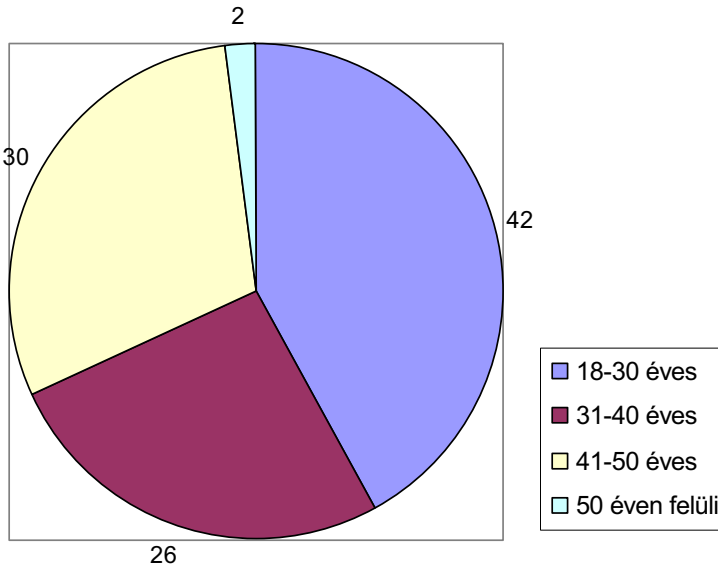
A válaszadók közül minden negyedik nőlen/hajadon. 55%-uk házas, 10%-uk élettársi viszonyban él. A minta kétharmadát 3-5 tagú családok alkotják. 36%-uknak egy kiskorú, 25%-uknak két kiskorú gyermeke van.

Iskolázottságukat tekintve a középfokú végzettségűek vannak túlsúlyban (92%), ebből legalább 64%-uk érettségi bizonyítvánnyal rendelkezik.² Mindenképpen a szakképe-

sítéssel rendelkezők alkotnak többséget, azaz a szakmunkásképzőt (26%) és szakközépiskolát (56%) végzettek. A férfiak iskolázottabbak: 64%-uk rendelkezik szakközépiskolai érettségivel, a nők körében ez az arány 53%. Ugyanakkor a férfiakhoz képest a nők között kétszeres a szakmunkások részaránya. A korcsoportonkénti elemzés azt mutatja, hogy minél fiatalabb a megkérdezett, annál inkább jellemző rá a szakközépiskolai, s annál kevésbé a szakmunkási végzettség.

A továbbiakban vegyünk szemügyre, milyen volt a megkérdezettek munkaerőpiaci státusza, mielőtt Magyarországon kezdtek dolgozni. Beleszámítva azon 10%-ukat, akik nem válaszoltak, de akiről más válaszok kapcsán okkal feltételezhetjük, hogy munkanélküliek voltak, a következő képet kapjuk: 73%-uk foglalkoztatott, 14%-uk munkanélküli, 13%-uk inaktív volt. A foglalkoztatottak döntő többségét (70%) az alkalmazottak al-

3. Ábra. Az ingázók korcsoportok szerinti megoszlása (%)

Forrás: Foglalkoztatotti kérdőívek (2008).

2 A szakközépiskolai (55,6%) és gimnáziumi (9,6%) végzettségűekről van szó. A szakmunkásképzőt végzeteknél (26,4%) ez nem derül ki, ugyanis vannak érettségivel végződő és érettségit nem biztosító szakmunkásképzők.

kották, az inaktívak között a tanulók és a gyermeküket gondozó, munkahellyel nem rendelkező anyák csoportja volt a legnépesebb. Az iskolai végzettség hatása ennél a kis mintánál nem mutatható ki, egyébként pedig a többség iskolai végzettségétől függetlenül alkalmazotti státuszban dolgozott. A minta gerincét a korábban Szlovákiában beosztottként dolgozó fizikai munkások alkotják: elsősorban a nem mezőgazdasági szférában alkalmazott fizikai munkások (22% szakmunkás, 38% betanított munkás, 8% segédmunkás), valamint a mezőgazdasági munkások (7%).

Ezek az emberek jelenleg valamennyien legális alkalmazottak, fizetésüket a szlovákiai munkacső-kölcsönző cégtől kapják Szlovákiában. 84%-uk a váci Zollner Kft.-ben dolgozik, a többiek Balassagyarmaton. A leggyakrabban említett szakmák: operátor, szalagmunkás, vizuális ellenőr, minőségi ellenőr, gépszerező, varrónő, asztalos, de sokan csak annyit írtak, hogy munkás, szakmunkás.

Összehasonlítva a megkérdezettek korábbi szlovákiai státuszát a jelenlegivel elmondhatjuk, hogy akárcsak korábban Szlovákiában, döntő többségük Magyarországon is munkás: háromnegyedük betanított munkás, 10%-uk szakmunkás. Semmiképp sem tűnik tehát úgy, hogy lecsúsztak volna a társadalmi ranglétrán. Épp ezért figyelemreméltó, hogy 85%-uk azt mondta, nem talált a végzettségének megfelelő munkát, s csupán 14%-uk dolgozik a képzettségének megfelelő pozícióban. Igaz, a megkérdezettek egyharmada ezt nem nehezményezi, mert saját bevallásuk szerint az alulképzett munkáért Magyarországon magasabb fizetést kapnak, mint otthon a képzettségüknek megfelelő munkáért. Úgy tűnik azonban, hogy a többiek (52%) mintha alsóbbrendű munkának tartanák a mostanit a korábban Szlovákiában végzett munkánál, holott a tények ismeretében objektíven nézve nem igazán van rá okuk. Mindenesetre ezekből a finom jelzésekből arra következtethetünk, hogy az ingázók körében létezik egy ilyesfajta belső feszültség.

A magyarországi munkavállalás

Egy ember kivételével, aki 1996-tól dolgozik Magyarországon, a többiek a 2000-es évek közepétől vállalnak itt munkát. Válaszaik alapján a munkavállalás két hulláma rajzolódik ki: az egyik 2004-ben, vagyis az EU-tagság idején kezdődött (45%-ukat érinti), a másik 2007-ben, amikortól 55%-uk dolgozik Magyarországon. A magyarországi munkavállalás lehetőségéről személyes kapcsolataikon (36%), a munkaügyi hivatalon keresztül (27%) és a szlovákiai cég toborzásával (22%) értesültek.

A megkérdezettek döntő többsége (78%) most dolgozik először Magyarországon. Csupán 38-an (20%) mondták, hogy nem ez az első munkavállalásuk, de azt, hogy korábban hányszor és hány hónapig került erre sor, nem nagyon akarták elárulni. Csak tizenheten válaszoltak: közülük 14 személy a mostanit megelőzően egy alkalommal dolgozott Magyarországon, hárman pedig több alkalommal. Ezeknek a munkavállalásoknak az időtartama egy hónaptól öt évig terjedt.

Első munkavállalása óta a megkérdezettek 87%-a folyamatosan Magyarországon dolgozik. 96%-uk főállásban, a többiek mellékállásban, illetve időszakos munkát végeznek. 61%-uk egész évben Magyarországon dolgozik, a többiek ennél rövidebb időszakokban. Az átlagos munkaidő heti 40 óra, amely háromnegyedükre jellemző. A lakóhelytől a magyarországi munkahelyig számított elérési idő átlagosan 67 perc. A megkérdezettek 54%-a legfeljebb egy órát utazik, a többieknek ennél tovább tart az út (a leghosszabb 3 óra, amit egy személy említett).

Felmérésünk egyik legfontosabb kérdése, hogy mi készítette a válaszadókat a magyarországi munkavállalásra. A megadott tényezők közül egyiknek sem volt kimagaslóan nagy jelentősége, de a következők azért fontos szerepet játszottak: a magasabb jövedelem (36%), a kedvezőbb munkakörülmények (15%), az, hogy Szlovákiában, illetve a szakmájában nem tudott elhelyezkedni (15% és

11%), ki kellett egészíteni az otthoni keresetet (6%). A magyarországi munkavállalást tehát nem olyan „magasabb” szempontok hívták elő, mint a szakmai karrierépítés vagy a nemzeti elkötelezettség, s önmagában nem is olyan nyilvánvaló tényezőknek köszönhető, mint a földrajzi közelség, jobb közlekedés vagy a magyar nyelvtudás. A magyarországi munkavállalást egész egyértelműen a több pénz és az elhelyezkedés lehetősége motiválta. Az előbbi elsősorban azok preferálták, akik Szlovákiában is dolgoztak, az utóbbit pedig a munkanélküliek. A magasabb jövedelem elsődleges motiváló erejét az is mutatja, hogy a megkérdezettek 52%-a csak addig akar Magyarországon dolgozni, amíg ez anyagilag megéri (30%-uk hosszú távon is Magyarországon, a többiek amint lehet, Szlovákiában akarnak elhelyezkedni).

Ezek után jogosan kíváncsiskodunk, amikor tudni akarjuk, vajon mennyit keresnek az ingázók. Az igazán jó kérdés persze az lenne, hogy mindent összevetve tényleg többet keresnek-e, mint Szlovákiában, de ahhoz, hogy erre válaszolhassunk, nagyon sok adatot kellene összehasonlítani, az adott szakmák jövedelmétől egészen a fogyasztói kosárig. Erre azonban egyrészt most nincs lehetőségünk, másrészt pedig elhisszük a megkérdezetteknek, hogy valóban megéri nekik Magyarországon dolgozni. Annál is inkább, mert saját becslésük szerint átlagosan 20%-kal keresnek többet Magyarországon, mint Szlovákiában.

Az ugyanolyan munkát végző magyar állampolgár havi nettó jövedelmét átlagosan 86 560 Ft-ra saccolták, vagyis 10 ezer Ft-tal többre a saját átlagfizetésüknél, amely 75 312 Ft. A megkérdezettek havi nettó átlagjövedelme egyébként 60 ezer és 90 ezer Ft között mozog. Ennél többet 10 személy említett (a maximum 120 ezer Ft volt).³

Ha a megkérdezettek havi nettó jövedelmük szerint 75 ezer Ft alatt és 75 ezer Ft felett keresőkre csoportosítjuk, akkor 44%-uk az első csoportba, 56%-uk a második csoportba tartozik.

A válaszadók háztartásának átlagos havi nettó jövedelme 147 153 Ft. Ha abból indulunk ki, hogy a megkérdezettek nagyrészt négytagú családban élnek, ahol egy vagy két kereső van, akkor elmondható, hogy a havi nettó átlagjövedelemnek megfelelő összeg kb. dupláját keresik meg ketten. Ettől átlagosan kb. 120 ezer Ft-tal többre vágnak, ugyanis a család megfelelő életszínvonalához saját bevallásuk szerint átlagosan 267 511 Ft-ra lenne szükségük. Ezek után nem csodálkozhatunk, hogy a megkérdezettek háromnegyede (78%) azt válaszolta, hogy nem tud spórolni, s csupán 22%-uknak nyílik lehetősége megtakarításra.

Maradjunk azonban még egy rövidke elemzés erejéig a havi jövedelemnél. A korcsoportok és az iskolai végzettség szerint nem tapasztalunk különbségeket, ami arra utal, hogy valószínűleg nem az számít, hány éves az alkalmazott és milyen az iskolázottsága, hanem az, hogy milyen munkát végez (ez persze nem okvetlenül független az iskolázottságtól, de a két változó közötti kapcsolat ezen a mintán nem mutatható ki). Nemek szerint viszont szignifikáns különbségek mutatkoznak. A havi nettó jövedelem két szintjét figyelembe véve azt látjuk, hogy a férfiak jobban keresnek, mint a nők. A férfiak 26%-a keres 75 ezer Ft-nál kevesebbet, 74%-uk pedig ennél többet. A nőknek viszont csupán a fele keres többet 75 ezer Ft-nál. Ez valószínűleg a férfiak és a nők által végzett szakmák különbözőségével függ össze. A férfiak általában operátori, gépszerelői, villanyszerelői munkakörben dolgoznak, a nők inkább szalagmunkások – vagyis a férfiak a szakmun-

³ Ezek az összegek alacsonynak tűnnek a hivatalosan közzétett 2007-es havi keresetekhez képest – segédmunkás 99 924Ft, betanított munkás 137 365 Ft, szakmunkás 154 327 Ft, mester 241 362 Ft (Forrás: Eures Danubius konferencia, Dunaszerdahely, 2008. március 14.).

kások, a nők a betanított munkások. S ezen a ponton újra érvényesülhetne az iskolázottság hatása, hiszen korábban említettük, hogy a férfiak iskolázottabbak a nőknél, de nem érvényesül. Még a férfiaknál sem – a mintában a kevésbé iskolázott férfiak többet keresnek az iskolázottabbaknál. Hogy ez véletlen-e, vagy pedig Magyarországon az iskolázottságnak a felsorolt munkák esetében nincs jelentősége, nyitott kérdés.

A nettó havi jövedelem kihat a spórolási lehetőségekre. Azok közül, akik 75 ezer Ft-nál kevesebbet keresnek, nagyjából csupán minden ötödik (18%) tud félretenni, a 75 ezer Ft-nál többet keresők közül viszont minden negyedik. Az összefüggés a másik oldalról megközelítve is érvényes: a takarékoskodni tudók kétharmada keres 75 ezer Ft-nál többet, egyharmaduk 75 ezer Ft-nál kevesebbet.

A fogyasztás Szlovákiában koncentráldódik. Felsoroltunk 13 területet a napi élelmiszer-bevásárlástól egészen a turisztikai szolgáltatásokig, s egyértelműen kiderült, hogy ezeket szinte kizárólag lakóhelyükön vagy a környező nagyvárosban (amely a lévaiak és az ipolyságiak esetében egyben lakóhelyük is) veszik igénybe. Magyarországot elvéve említették, s akkor is csak a turisztikai szolgáltatások és a vendéglátóhelyek kapcsán.

VÉLEMÉNYEK, TAPASZTALATOK

A megkérdezettek többsége a magyarországi munkahellyel kapcsolatban nem említ sem pozitív, sem negatív megkülönböztetést. Ugyanakkor 28%-uk említett olyan dolgokat, amelyeket a pozitív megkülönböztetés kategóriájába soroltak. Pedig, ha elolvassuk a megjegyzéseiket, rájövünk, hogy igazából nem is pozitív diszkriminációról, hanem sokkal inkább emberségről, barátságos hozzáállásról és a jól végzett munka elismeréséről tanúskodnak. „Értékelik a munkást, a munkáját”, „segítőkések és emberszeretők”, „kedvesek, közvetlenek”, „mindenki köszön mindenkinek”, „nagyon szeretnek a magyar lányok és

a főnököm a jó munkámért”, „a magyarok kedvesebbek, szimpatikusabbak”, „tudják értékelni a munkámat szóban és pénzben is” stb. Erre minden negyedik munkavállaló figyel, amiből arra következtethetünk, hogy számukra korábban nem ez volt a természetes, nem ilyen munkahelyi légkörhöz szoktak.

Ugyanakkor a válaszadók 30%-a negatív megkülönböztetést is tapasztal. Ez leginkább abban nyilvánul meg, hogy szerintük a magyarországiak nem szeretik a szlovákokat, s mivel őket is annak tekintik – bár ők nem azok, hanem szlovákiai magyarok –, őket sem szívlelik. E téren persze nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a válaszadók 9%-a a munkahelyén, közvetlen munkája során szlováknak szól egymáshoz, mely alapján a magyarországiak a „nyelvében él a nemzet” egyébként ez esetben is jogos feltételezéséből kiindulva, szlováknak tartják őket (ezzel nem azt akartuk mondani, hogy akkor megbocsátható az utálatos magatartás). Továbbá a magyarországiak attól félnek, hogy a „szlovákok” elorozzák előlük a munkát. „Betolakodónak hívtak, szlováknak neveztek”, „letóztak”, „nehéz a beilleszkedés, éreztetik veled, hogy szlovák vagy”, „szlovák állampolgárként több az elvárás”, „a szlovákokra hagyják a nehezebb munkát” stb.

Mindent összevetve az ingázók 56%-a szembesült valamilyen problémával magyarországi munkavállalása során. A problémák sokrétűek: ilyen maga az ingázás (16%), a családi kapcsolatok sérülése a távollét miatt (6%), de leginkább a munkahelyi beilleszkedés, amellyel minden negyedik válaszadónak volt ilyen-olyan gondja. Egyrészt főleg az eltérő munkakultúra és munkahelyi elvárások miatt (6%), másrészt az általában eltérő szokások és gondolkodásmód miatt (10%), s újra említették a negatív diszkriminációt is (6%). Minden bizonnyal ezek a tapasztalatok is közrejátszanak a munkavállalói szándék jövőbeli alakulásában. Abban, hogy aránylag alacsony (30%) a hosszú távon/véglegesen Magyarországon dolgozni akarók részaránya, s abban, hogy a munkavállalók 94%-a nem

akar Magyarországra költözni. A többség tehát nemcsak hogy a szülőföldjén akar élni, de ott is akar dolgozni. Viszont az előforduló rossz tapasztalatok – talán éppen az ugyancsak előforduló jó tapasztalatoknak (is) köszönhetően – nem befolyásolják a magyarországi magyarokról alkotott képet. A megkérdezettek ugyanis a magyarországi magyarok tíz legjellemzőbb tulajdonságának a következőket tartják: vidámak, tiszták, barátságosak, segítőkészek, vendégszeretők, együttérzők, magabiztosak, anyagiasak, kreatívak, precízek.⁴ A magyarországiakról alkotott kép tehát egyértelműen pozitív. Negatív tulajdonságokat is felsoroltunk, de ezeket kevésbé tartották rájuk jellemzőnek.

A munkahellyel kapcsolatos véleményeken, tapasztalatokon túl megkértük a legalább három éve folyamatosan Magyarországon dolgozókat, hogy értékeljék, mennyiben változtak az elmúlt időszakban a munkavállalás körülményei. Többségük úgy látja, hogy jelenleg

- nincs akkora szükség a szlovák munkaerőre, mint korábban (58%), viszont a szlovákiai munkaerő megbecsültsége inkább nőtt (53%), mint csökkent;
- nehezebb munkát találni (67%);
- a vásárlóértéket alapul véve rosszabbul fizetnek (76%);
- keményebben meg kell dolgozni a fizetésért ((77%).

A munkakörülmények változását illetően a hazamosabb ideje ingázók fele javulást, másik fele rosszabbodást tapasztal. Arra a kérdésre pedig, hogy a mai szlovákiai viszonyok között jobban megéri-e Magyarországon dolgozni, mint korábban, „döntetlen állás” született: a válaszadók egyik fele szerint megéri, a másik fele szerint nem. Azok a válaszadók, akik szerint még most is érdemes Magyarországon dolgozni, többnyire a korábban Szlovákiában munkanélküliek közül kerülnek ki. Nagyon valószínű,

hogy odahaza most sem tudnának elhelyezkedni, tehát számukra még mindig a magyarországi munkavállalás a mentőöv. Azok a válaszadók pedig, akik szerint már nem éri meg ingázni, nagyrészt azonosak a korábbi szlovákiai állásukat a jobb kereset reményében magyarországi munkavállalásra váltókkal. Ők ma rosszabbul járnak, mint korábban, mivel egyrészt a bérszint változatlan maradt, másrészt a forintkorona árfolyam számukra kedvezőtlen alakulása, valamint az árak rohamos növekedése miatt csökkent a keresetük reálértéke. Tehát vannak, akik örülnek, hogy Magyarországon dolgozhatnak, mert más lehetőségük nem nagyon van, mások pedig nem örülnek ugyan, mert a magyarországi munkavállalás kezdeti előnyei veszni látszanak, de úgy tűnik, egyelőre nekik sincs más lehetőségük.

Kutatásaink során kiderült, hogy a határon átnyúló munkavállalás jelensége a térségben nem csupán konjunkturális elemektől függ. Válaszadóink fontosnak érezték ugyan a másik oldalon elérhető magasabb béreket, de ugyanolyan fontos a munkahely térbeli közelsége is. Így nyugodtan elmondhatjuk, hogy térségünkben az ingázó munkavállalás nem hagyományos nemzetközi migráció, hanem klasszikus város–vidék kapcsolatokon alapszik. Intenzitását, volumenét befolyásolják az elérhető bérek, de látni kell, hogy az ingázók többsége az alacsonyabban fizetett tevékenységi körökben dolgozik, ahol a bérkülönbségek nem különösebben fognak változni a két ország között. Az euró bevezetése szlovák oldalon nyilván vissza fogja vetni némileg a mozgást, de eltüntetni nem fogja. Érdemes lenne e tekintetben is a szakmai egyeztetéseket tovább folytatni, s a munkaügy még szélesebb együttműködését szorgalmazni a szakképzés, átképzés stb. területén is, s ezzel a határon átnyúló munkaerőpiaci térséget megerősíteni.

4 A szlovákiai magyarok legjellemzőbb tíz tulajdonsága a megkérdezettek szerint: tiszták, vidámak, szorgalmasak, együttérzők, segítőkészek, barátságosak, vendégszeretők, hűségesek, alaposak, precízek.

IRODALOM

- Amin, A. (1999) An institutional perspective on regional economic development. – *International Journal of Urban and Regional Research*. 23. 365–378. o.
- Aydemir, A.–Borjas, G.J. (2006) *A Comparative Analysis of the Labor Market Impact of International Migration: Canada, Mexico, and the United States*. NBER Working Paper Series 12327. National Bureau of Economic Research, Cambridge.
- Hardi T. (2005) Határon átnyúló ingázás, munkavállalás az osztrák–magyar határtérségben. – *Tér és Társadalom*. 2. 65–82. o.
- Hárs Á. (2006) *A szlovák és magyar határ menti régió a Duna két oldalán*. Megvalósíthatósági tanulmány. Kopint-Datorg Zrt., Budapest.
- Krakover, Sh. (1997) *Boundary Openness Model Applied to Israel, Egypt and Gaza strip Tri-border Area*. Paper presented at the European Regional Science Association Summer Institute, Arc.
- Niebuhr, A.–Stiller, S. (2002) *Integration Effects in Border Regions – A Survey of Economic Theory and Empirical Studies*. Paper presented: Congress of the European Regional Science Association „From Industry to Advanced Services.” August 27–31. Dortmund.
- Shuttleworth, I. (2007) Reconceptualising local labour markets in the context of cross-border and transnational labour flows: The Irish example. – *Political Geography*. 26. 968–981. o.